

Allé- och kalkstenslavar i Östergötland

Inventeringsrapport

På uppdrag av Miljövårdsenheten vid Länsstyrelsen i E-län har jag under ett veckoslut i slutet av mars 2003 inventerat lavfloran i några alléer samt i några områden med kalksten i Linköpings, Norrköpings, Motala och Vadstena kommuner. Av 16 föreslagna områden besöktes 14, varav 11 undersöktes mer eller mindre noggrant. Samtliga 16 områden kommenteras dock i rapporten.

Material insamlades för närmare undersökning. En del av detta material, sammanlagt 39 kollektioner, etiketterades och införlivades med samlingarna i "Fytoteket", Evolutionsmuseet, Uppsala universitet (UPS). Kollektdata är tillgängliga på Internet: <http://www-hotel.uu.se:8888/cgi-bin/wwwdrive.fytotek/medium>. För flera av områdena gjordes artlistor baserade på fältanteckningar och det insamlade materialet. Dessa presenteras i Tabell 1. Listorna är inte på något sätt fullständiga artförteckningar. Eftersom uppmärksamheten var fokuserad på rödlistade arter, signalarter och andra ovanliga arter, noterades övriga arter mera i förbifarten. Av Tabell 1 framgår också vilka arter som representeras av belägg i UPS, vilka som är nya för Östergötland samt vilka som är rödlistade arter respektive signalarter.

Totalt nio rödlistade arter påträffades, åtta i alléer och en i ett kalkområde. Av dessa har några betraktats som utgådda i länet (se nedan). Dessutom noterades fem signalarter, fem arter som inte tidigare påträffats i Östergötland samt en rad mindre vanliga arter.

I kommentarerna refereras till länsstyrelserapporten om nationellt och regionalt rödlistade arter (Ek m. fl. 2001) samt till ArtDatabankens faktablad, tillgängliga på Internet (<http://www-umea.slu.se/MiljoData/webrod/SOKNING.cfm>). Vetenskapliga namn följer Santesson (1993) och de svenska namnen följer Moberg m. fl. (1995).

Referenser

ArtDatabankens faktablad <http://www-umea.slu.se/MiljoData/webrod/SOKNING.cfm>

Ek, T., Franzén, M., Hagström, M. & Wadstein, M. 2001. Sällsynta lavar i Östergötland - nationellt och regionalt rödlistade arter. Rapport 2001:1, Länsstyrelsen i Östergötland, Linköping.

Moberg, R., Thor, G. & Hermansson, J. 1995: Lavar med svenska namn - andra upplagan. Svensk Bot. Tidskr. 89: 129-149.

Santesson, R. 1993: The lichens and lichenicolous fungi of Sweden and Norway. SBT-förlaget. Lund.

Inventerare: Anders Nordin, Idungatan 15, 195 51 Märsta, 08-59127768, 018-4717694

Område 1: Malma, Linköpings kommun, allé

Inventeringsdatum: 2003-03-29

Artlista, se Tabell 1.

En relativt torftig allé med flera trivialarter, som *Hypocenomyce scalaris*, *Pseudevernia furfuracea* och *Hypogymnia physodes*. Några av träden på N-sidan av vägen, både innanför staketet till Malma herrgård och V om gården, hade dock en frodig och fin allélavflora.

Rödlistade arter

Physconia grisea gryning dagglav. Kategori NT. Rikligt på 2 lindar innanför staketet V om den centrala grinden till Malma herrgård (N-sidan av vägen) samt på ask strax utanför (V om) tomten. Enl.

ArtDatabankens faktablad utgången i Östergötland, men Ek m. fl. (2001) redovisar sex lokaler för arten. Också funnen i område 15.

Signalarter

Bacidia rubella lönnlav. På flera träd.

Område 2: Åserum, Linköpings kommun, allé

Inventeringsdatum: 2003-03-29

Artlista, se Tabell 1.

I S-delen flera fina träd, i N-delen betydligt trivialare och fattigare lavflora.

Rödlistade arter

Cliostomum corrugatum gul dropplav. Kategori NT. På andra trädet från S på Ö-sidan av vägen (lind), täckande flera dm² men utan apothecier. Många lokaler i Östergötland, särskilt på ek.

Signalarter

Bacidia rubella lönnlav. På flera träd.

Chaenotheca phaeocephala brun nållav. På första trädet från S på Ö-sidan av vägen (lind), tämligen sparsamt.

Övriga anmärkningsvärda lavar

Haematomma ochrolecum blodplättlav. Sparsamt på sjätte trädet från S på Ö-sidan (lön). På bark en art av signalartskaraktär, på sten betydligt trivialare.

Område 3: Knivinge SV Vreta kloster, Linköpings kommun, kalkbrott/kalk i dagen

Inventeringsdatum: 2003-03-29

Gammalt kalkbrott med grusbranter, stenhögar och lättvittrat lerskiffer. Sparsam lavvegetation med en del vanliga kalkarter. Antagligen kommer lavfloran att bli intressantare om något 10-tal år.

Anmärkningsvärda lavar

Bacidia bagliettoana. På mossor i S-delen i N-vänd sluttning. Sparsamt. En mindre ofta samlad art.

Caloplaca crenulatella. På kalksten i stenhög i områdets centrum. Vanligast på Öland och Gotland. Få fynd i Östergötland.

Område 4: Uljeberg, Mjölby kommun, allé

Inventeringsdatum: 2003-03-28

Träd- och lavrik allé som undersöktes helt kort (kväll, skymning). Det öppna läget gör att triviala arter konkurrerar med de mer exklusiva alléarterna, men en noggrannare undersökning skulle säkert leda till att flera intressanta arter upptäcks. Bara en litet antal träd i backen V om gården och Ö om den stora parkeringen undersöktes.

Rödlistade arter

Lecania koerberiana stor bönlecania. Kategori DD. På lönn på S-sidan av stora vägen en bit Ö om den avsnörda vägsnutten vid den stora parkeringen. En rikfruktig kollekt, men förekomstens omfattning måste undersökas noggrannare. Enl. ArtDatabankens faktablad över huvud taget inte samlad efter 1952 men dock tidigare känd från en lokal i Östergötland (Ek m. fl. 2001). Också i område 15.
Ramalina baltica hjälmbrösklav. Kategori NT. På grov lönn intill *Lecania koerberiana*-lönnen. Sparsamt. Många lokaler i Östergötland.

Signalarter

Bacidia rubella lönnlav. På flera träd.

Område 5: Långeryd, Motala kommun, allé

Inventeringsdatum: 2003-03-28

Artlista, se Tabell 1.

En tämligen medioker allé med träden inne i klippt häck, dvs. trädbaserna befinner sig i djup skugga under sommarhalvåret. Dock ett intressant fynd (se nedan).

Rödlistade arter

Lecanora impudens allékantlav. Kategori VU. På träd 3 från N (ask), sparsamt. Fyra aktuella lokaler i Östergötland redovisade av Ek m. fl. (2001).

Signalarter

Bacidia rubella lönnlav. På flera träd.

Område 6: Sund, Motala kommun, allé

Fel Sund besöktes 2003-03-28 (N om Borensberg; också med på en av de bifogade kartorna) och ingen allé kunde följaktligen hittas. Rätt Sund är förstås det som ligger vid Fågelsta. Återstår alltså att undersöka.

Område 7: Bycktorp, Motala kommun, allé

Inventeringsdatum: 2003-03-28

Artlista, se Tabell 1.

En ur lavsynpunkt måttligt intressant allé.

Signalarter

Bacidia rubella lönnlav. På flera träd.

Område 8: Marmorbrottet SV Fornåsa, Motala kommun, kalkbrott/kalk i dagen

Inventeringsdatum: 2003-03-28

Artlista, se Tabell 1.

Vattenfyllt kalkbrott, rikligt med spillsten runt omkring, men bara delvis med lavar. Stor stenkulle på S-sidan (sist besökt, värd lite mer uppmärksamhet). På en del äldre ytor en hel del kalklavar, men sent bruten sten tom på lavar. En del lavar även på jord och mossor.

Anmärkningsvärda lavar

Aspicilia moenium. På kalksten. Vanligtvis hittad på konstgjorda substrat, som betongfundament, cementkonstruktioner etc., mera sällan som här på naturlig kalksten. Inte tidigare uppgiven för Östergötland, men antagligen inte ovanlig.

Leptogium gelatinosum flikig skinnlav. På mossor vid stenkullen på S-sidan. Rikligt. En tidigare rödlistad art som inte är direkt vanlig.

Mycobilimbia microcarpa. På mossor på N-sidan av den vattenfyllda schaktet. En sällan samlad kalkmarkslav.

Verrucaria bryoctona. På mossor på N-sidan av den vattenfyllda schaktet. En ovanlig art, ny för Östergötland.

Område 9: Dynudden, Motala kommun, kalkbrott/kalk i dagen

Området besökt 2003-03-28, men p. g. a. missförstånd letade jag efter ett kalkbrott: De kalkstenar som finns vid stranden undersöktes alltså inte.

Område 10: Storeberg, V Borensberg, Motala kommun, kalkbrott/kalk i dagen

Besökt 2003-03-29. Platsen för krysset som markerade lokalen på kartan var en vidsträckt inhägnad betesmark med hällar och större och mindre block. Jag gick omkring kors och tvärs i området utan att lyckas hitta någon kalksten.

Område 11: Norsholm, Norrköpings kommun, allé

Inventeringsdatum: 2003-03-30

Artlista, se Tabell 1.

En kort och mindre intressant allé, men med några intressanta inslag.

Anmärkningsvärda lavar

Lecanora muralis kvartslav. På ett av träden 180 cm upp på stammen. En vanlig stenlav som om den växer på bark brukar hålla sig vid trädbaserna.

Lecidella flavosorediata. På lönn. Ny för Östergötland, men förmodligen inte ovanlig.

Område 12: Mörje, Norrköpings kommun, allé

Ej inventerat. Tidsbrist.

Område 13a: Marmorbruket, Norrköpings kommun, kalkbrott/kalk i dagen

Inventeringsdatum: 2003-03-30

Artlista, se Tabell 1.

Kalkbrott med många fina lodytor på olika höjder, bäst i östra delen. Gott om typiska kalkarter som *Lecidea lurida*, *Collema cristatum*, *C. fuscovirens*, *Synalissa symphorea*, *Protoblastenia incrustans*, *P. rupestris*, *Verrucaria* spp. m. fl. Istället för *Caloplaca chrysodeta* växte *C. citrina* på liknande ställen – men ljusare och mer exponerat. Även mycket skräpsten, som dock inte undersöktes så noggrant. Värt en noggrannare undersökning

Anmärkningsvärda lavar

Agonimia tristicula miniatyrfjällav. Över mossor på lodytor på flera ställen. I Östergötland tidigare endast känd från Vätterområdet (se tidigare insänd rapport). Också i område 14.

Catillaria lenticularis. På NO-vänd lodyta c. 25 m över havet. En ganska ovanlig och sällan samlad kalkart.

Placynthium garovaglii. På SV-vänd lodyta c. 5 m över havet. Ny för Östergötland. Tidigare endast känd från Gotland. Till skillnad från de gotländska exemplaren (herbariematerial) saknar detta exemplar apothecier och kantloberna är mycket bättre utvecklade. Överensstämmelsen var dock större med exemplar insamlade i Österrike.

Område 13b: Oxåker, 2 km NO Krokek, Norrköpings kommun, kalkbrott/kalk i dagen

Inventeringsdatum: 2003-03-30

Ett ganska nyligen nedlagt kalkbrott (marmor) med en hel del bruten sten liggande här och där, dock i det närmaste lavfria. På ett par lodytor åtminstone en del lavar. Den finaste vid det större vattenfyllda brottet gick inte att komma åt. En mindre fanns i N-kanten där mycket sten hade vräkts ner och om detta fortsätter kommer att täcka denna lodyta med överhäng längst ner. På den fanns *Buellia alboatra*, *Caloplaca citrina* samt några pyrenokarper. Annars inga anmärkningsvärda lavar.

Område 14: Lenbergsvik, Norrköpings kommun, kalkbrott/kalk i dagen

Inventeringsdatum: 2003-03-30

Artlista, se Tabell 1.

Gammalt kalkbrott med många fina lodytor. Bäst ovan och S om öppna planen ovan vägbommen. Ett ganska omfattande område som borde ägnas lite mer tid än jag hade möjlighet att göra.

Rödlistade arter

Caloplaca chrysodeta guldorangelav. Kategori NT. På flera lodytor och överlutor, ofta över mossa. Genomgående sparsamma förekomster. Enl. ArtDatabankens faktablad betraktad som utgången i Östergötland. Ett tidigare fynd enl. Ek m. fl. (2001). Kollekt finns i S (Naturhistoriska riksmuseets samlingar) samlad 1979 av Göran Thor i Krokek sn. 1.5 km W Gruvstugan, dvs. nära område 13b.

Övriga anmärkningsvärda lavar

Agonimia tristicula miniatyrfjällav. Över mossa på lodytor på flera ställen. I Östergötland tidigare endast känd från Vätternområdet (se tidigare insänd rapport). Också i område 13a.

Diploschistes gypsaceus gipsgroplav. Sparsamt på lodyta S om den öppna planen. En relativt ovanlig art främst förekommande på kalksten.

Gyalecta geoica jordkraterlav. Sparsamt över mossa på lodyta S om den öppna planen. En ovanlig art knuten till kalkrik jord och mossa på kalksten.

Solorina saccata säcklav. Rikligt på några ställen på jord och mossa nedanför lodytor ovan den öppna planen. En typisk kalkmarkslav som oftast förekommer i mindre populationer.

Område 15: Hov, Vadstena kommun, allé

Inventeringsdatum: 2003-03-28

Artlista, se Tabell 1.

Allé från kyrkan och söderut med bl. a. alm, lönn, hästkastanj (dominerande mot S) och oxel. Många av träden är gamla och fallfärdiga, så folk i trakten uppfattar allén främst som en trafikfara. Flera olyckor orsakade av alléträden har uppenbarligen inträffat. För en lichenolog är den däremot en höjdare. Flera rödlistade arter påträffades, däribland sådana som är mycket sällsynta.

Rödlistade arter

Caloplaca luteoalba almorangelav. Kategori VU. På alm vid 1) infarten till första villan S om kyrkan (V-sidan av vägen) och 2) vid den norra infarten till Hofgården. Sparsamt. Tidigare bara ett aktuellt fynd och en gammal uppgift från Östergötland (Ek m. fl. 2001).

Lecania koerberiana stor bönlecania. Kategori DD. På lönn vid bilverkstaden på V-sidan av stora vägen mellan kyrkan och avtagsvägen mot Sandby. Sparsamt. Enl. ArtDatabankens faktablad över huvud taget inte samlad efter 1952 men dock tidigare känd från en lokal i Östergötland (Ek m. fl. 2001). Också i område 4.

Physconia grisea grynnig dagglav. Kategori NT. Rikligt på många av alléns träd. Enligt ArtDatabankens faktablad utgången i Östergötland, men Ek m. fl. (2001) redovisar sex lokaler för arten. Också i område 1.

Rinodina colobina allékrimmerlav. Kategori DD. På åtminstone ett par träd (bålar utan apothecier även på ytterligare några): 1) på gammal alm vid den norra infarten till Hofgården – en dm²-bred beväxning från nära basen upp till mer än 3 m, 2) på lönn vid bilverkstaden på V-sidan av stora vägen mellan kyrkan och avtagsvägen mot Sandby. Tidigare känd från två lokaler i Östergötland, den senaste från 1948, men inga moderna fynd gjorda (Ek m. fl. 2001).

Sclerophora peronella liten blekspik. Kategori NT. På alm vid infarten till första villan S om kyrkan (V-sidan av vägen). Sparsamt.

Signalarter

Bacidia rubella lönnlav. På många träd. Rikligt.

Buellia alboatra vitskivlav. På flera almar och lönnar. Sparsamt till måttligt.

Chaenotheca brachypoda gulnål. På träd nära kyrkan. Sparsamt.

Övriga anmärkningsvärda lavar

Buellia pharcidia. På flera hästkastanjer i S-delen av allén. Besläktad med men betydligt ovanligare än *B. alboatra*.

Område 16: Fyrstensberget, Vadstena kommun, kalkbrott/kalk i dagen

Ej inventerat. Tidsbrist.